

УДК 7.012:001.891

ВІЗУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦРЕАЛІЗМУ У ПЛАКАТИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ МУЗИКИ І ПІСНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

ЧУПРИНА Наталія, МАЛИШ Діана
Київський національний університет технологій та дизайну
chouprina@ukr.net

Надано результати дослідження впливу соцреалізму на плакат української народної музики та пісні другої половини ХХ століття. Визначено ступінь внеску соціалістичного реалізму означеного періоду в стильові рішення українського музичного плакату, які залишалися незмінними впродовж тривалого проміжку часу. Обґрунтовано, що вплив радянської політичної культури під виглядом «єдиного правильного» стилю соцреалізму на стилістичне оформлення плакатів народної музики і пісні був значним і принциповим. Головні композиційні елементи і художні особливості соцреалізму у музичних постерах зазначеного жанру, проникнення цього стилю в мистецтво плакату значно звузило коло креативності і свободи художників, заганняючи їх у рамки соціокультурної пропаганди.

Ключові слова: *графічний плакат, образна виразність, нарбутівський шрифт, національна самоідентифікація, соцреалізм, образотворчі прийоми, образні типажі.*

ВСТУП

Як відомо, соцреалізм означав «естетичне вираження соціалістично усвідомленої концепції світу й людини, зумовленою епохою боротьби за встановлення й творення соціалістичного суспільства» [1], тому він був єдиним офіційно дозволеним в Радянському Союзі «творчим методом» образотворчого мистецтва, літератури, кіно і театру [2]. У порівнянні з політичним чи соціальним плакатом, плакат народної музики і пісні був ближчий до людини у щоденному житті. Він привертав увагу глядача, його розглядали, читали. Плакати цього напрямку сприймалися як щось розважальне та образно забарвлене, оскільки несли у собі інформацію щодо найближчого концерту як культурної події – яскраві художні елементи, народні мотиви, вишивані сорочки, персонажі, зображені в русі, викликали у людей відчуття свята і веселощів [3].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної роботи є виявлення впливу соцреалізму на плакат української народної музики та пісні другої половини ХХ століття, його стилістичних елементів, колірних рішень, образних проявів, а також здійснення аналізу графічних засобів соцреалізму як єдиного правильного жанру для художньо-стильового оформлення плакатів української пісні та музики в УРСР.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Мистецтво плаката було одним зі складових елементів соціокультурної політики СРСР. На відміну від життєвої реальності масово створювалися яскраві зразки «плакатного світу» з сюжетами, сповненими щастя і радощів. Художники-плакатисти не могли проявити індивідуальної стилістики тому, що соцреалізм був проголошений єдиним вірним стилем, аж до самої середини 1970-х років. Було заборонене використання Західних схем і прийомів у дизайні. Більшість робіт цього часу неймовірно схожі одне на одне: перевірені техніки, тягіння до штампів, стійка пропагандистська тенденція. Головна формула методу соціалістичного реалізму – «Національне за формою, соціалістичне за змістом» стосувалася радянського образотворчого мистецтва, театру, кіно і літератури [4, 5].

Плакати зазначеного стилю несли у собі образотворчі та технічні прийоми, завдяки яким можна було згенерувати і оформити будь-які шаблонні лозунги [6]. Усі вони мають спільний рукописний і тонкий, довгий шрифти, кольорову гаму, що складається з жовтих, оранжевих, червоних і синіх відтінків. У графічних роботах за мотивами народних пісень та музики художники дозволяли собі використання широкого та гострого, схожого на так званий нарбутівський шрифт (рис. 1а). Головні складові для створення постеру української народної музики і пісні – вишита сорочка, пшеничне поле і колосся, іноді червоно-сині барви прапора (рис. 1е). Ці елементи працювали як національно-ідентифікуючі. Обов'язково присутнім образ людини, як головного персонажа (рис. 1е). Найчастіше використовувався портрет, за потреби зображення представника робочого класу, міцного, сильного тілом та духом (рис. 1д). Через певні ознаки соціальної чи професійної групи створювався «типовий» образ. Українці на музичних плакатах соцреалізму змальовувалися в алегоричних постатях, одягнені в народні костюми або з елементами вишивки, щоб підкреслити національний елемент (рис. 1б). У багатьох творах можна помітити підкреслену театральність рухів і образів головних персонажів (рис. 1в). Присутні урочисті жести, піднесення духу, пафос, усмішки, оптимізм, «погляд у світле майбутнє», ефекти сонячного світла, зустрічний вітер, що бентежить волосся, одяг постатей і прапори. Не менш головною ознакою соцреалізму є монументальність. Щоб основні герої здавалися величними, композиційно їх зображують у ракурсі «знизу», занижуючи лінію горизонту. Вони схожі на пам'ятники, а елемент тла чи інші персонажі зменшуються, створюючи чітку ієрархію. Герої плакатів були реальними людьми, оскільки змальовувалися з натури чи фотографій, якщо йшлося про видатних музичних виконавців народної музики і пісні.

Рис. 1. Зразки плакатів української народної музики і пісні (УРСР, друга половина XX століття): а – Твори для бандури (авт. невідомий, 1962 р.); б – Танець українського народу (Г. Кислякова, 1966 р.); в – Державний академічний ансамбль танцю України ім. П. Вірського (авт. невідомий, 1976 р.); г – Заслужений шахтерський ансамбль пісні і танцю УРСР (Є. Іванов, 1972 р.); д – Державна капела бандуристів УРСР (авт. невідомий, 1982 р.); е – Державний український народний хор ім. Г. Верьовки (авт. невідомий, 1976 р.)

ВИСНОВКИ

В роботі визначено візуальні особливості соцреалізму у плакаті української народної музики і пісні другої половини XX століття та охарактеризовано основоположні елементи графічного рішення плакатів за даною тематикою. В ході дослідження були описані ознаки соціалістичного плакату, композиційні схеми, образотворчі технічні прийоми. Зазначено, що шаблонність і обмеженість соціалістичного реалізму породила безліч однотипних афіш народної музики та пісні; герої плакатів були реальними

людьми, оскільки змальовувалися з натури чи фотографій, проте були позбавлені рис національної ідентифікації, підпорядковуючись образним типажам панівного соцреалізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціалістичний реалізм. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціалістичний реалізм](https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціалістичний_реалізм) (дата звернення: 07.02.2021).
2. Роготченко О. Соціалістичний реалізм і тоталітаризм. Київ: Фенікс, 2007. 604 с.; іл.
3. Косів В. М. Соцреалізм в українському графічному дизайні 1945-1989: реальність і фікція національної форми. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. пр.* 2018. №2. С. 45-52.
4. Петрова О. М. Соцреалізм у типографічній системі стилів. Зміна парадигми чи заміщення понять? *Мистецтвознавчі рефлексії: зб. ст.* 2004. С. 34-36.
5. Собуцький М. А. Чому соцреалізм? Темпоральність і модус фантазування. *Магістеріум. Культурологія.* 2013. Вип. 52. С. 34–38.
6. Косів В. М. Українська надреальність у графічному дизайні естрадного плаката 1970–1980-х років. *Народознавчі зошити.* 2015. № 5 (125). С. 1202-1214.

CHUPRINA N., MALYSH D.

VISUAL FEATURES OF SOCREALISM IN THE POSTER OF UKRAINIAN FOLK MUSIC AND SONGS OF THE SECOND HALF OF THE XX CENTURY

The results of a study of the influence of socialist realism on the poster of Ukrainian folk music and songs of the second half of the twentieth century are presented. The degree of contribution of socialist realism of the mentioned period to the stylistic decisions of the Ukrainian musical poster, which remained unchanged for a long period of time, is determined. It is substantiated that the influence of Soviet political culture under the guise of the "only correct" style of socialist realism on the stylistic design of posters of folk music and song was significant and fundamental. The main compositional elements and artistic features of socialist realism in musical posters of this genre, the penetration of this style into the art of posters significantly narrowed the circle of creativity and freedom of artists, driving them into the framework of socio-cultural propaganda.

Key words: *graphic poster, figurative expressiveness, Narbut font, national self-identification, social realism, visual techniques, figurative types.*